

Kristlus Euroopas alles algab

Kiriku kohalolek maailmas – see teema on ühteaegu väga tänapäevane ja väga ammune, sest sellest on juttu juba Apostlite tegude raamatu 2. peatükis. Ning ikka ja jälle tõuseb antud temaatika uuesti päevakorra. Meie jaoks on see käesoleval hetkel seotud Euroopa ülesehitamise dünaamikaga. Vaatamata hetke ilmingutele ja suundumustele tundub mulle olevat kasulik ja vajalik tõstatada küsimus: kui ühel päeval saabub hetk, mil Euroopa unustab oma kristlikud juured, kas on siis ikka veel tegemist Euroopaga?

Teadlikult või ebateadlikult me siiski teame, et ajalugu ei tohi mõista kui ainult inimlikku või ainult jumalikku suurust, vaid kui tegelikkust, milles osalevad üheaegselt nii Jumal kui inimene. Bernard Clairvaux'st vastas kord ühele kardinalile, kes heitis talle ette sekkumist selle maailma asjadesse, järgmiste sõnadega: “Jumala asjad on minu asjad; miski, mis Temasse puutub, ei ole mulle võõras!” Kristlasena ei saa ma maailma tulevikku ette kujutada väljaspool perspektiivi, et see lunastatakse Kristuse läbi Tema Kiriku sees ja samuti on lugu ka meie ühise koduga, mis kannab nimetust Euroopa.

Aga me ei ela enam kristluse suurajastul, mil kõiki määratleti kristlastena. Ruum, milles meie areneme, on ruum, mida üha enam võib pidada rahvusvaheliseks; mida ühendavad ühe ennekõike universalistliku tsivilisatsiooni arvukaid poliitilised, majanduslikud, kultuurilised ja religioossed kogukonnad. Ning asjade käik on selline, et see ruum ilmalikustub; teadmatuse foonil toetavad seda protsessi vaenulikult meelestatud liikumised. Kristlust Euroopas ei tunnustata. Kristlus on üha enam ja enam maha salatud.

Aga kordan veel: me ei ela enam kristluse suurajastul ja vahepeal on hävitatud Bütsants! Ning kui tema humanism läkski üle Läände, siis jumalike energiatega teoloogiat ja vaimsust, materia sakramentaalsete potentsiaalsuste tähendust kui mitte just et ei unustatud, siis ometi maeti need paari kloostri ilma ühegi kultuurilise ja ajaloolise väljundita. Lääne kristlus, tuleb tunnistada, pole suutnud kõike seda endas kanda, ehkki on saanud anda hoo kaasaegse teaduse ja tehnika arengule.

Mis puutub õigeusklikesse, siis kommunistliku totalitarismi poolt alla surutuna olid nad valdavalt sunnitud piirduma ainult liturgilise eluga, toetama ritualismi, tarduma liikumatusse, andma Kiriku riigi teenistusse, soodustama kiriklikku natsionalismi, tõmbuma iseenesesse; siin-seal avaldub see vaenulikes hoiakutes lääne suhtes, keda süüdistatakse soovis ära kasutada marksismi kokkukukkumist ja nende kirikute äärmist nõrkust, et uuesti ristiusustada maid, mis juba sajandeid on olnud ristitud.

Siit ka uniaatluse probleem Ida-Euroopas. Pole kahtlustki, et valdav enamus uniaatidest soovib selleks ka jääda, ühelt poolt kindlasti veendumustest, aga eelkõige just kommunismiajastu tragöödiate mõjul; samas pole aga ka mingit kahtlust, et õigeusklike jaoks on Kiriku kui organisatsiooni toimimise seisukohalt tegemist kristliku ida ja lääne vahelise tõsise ja olemusliku probleemiga.

Olemusliku probleemiga, mida ei saa lahutada osaduse eklesioloogiast vastavalt Kolmainsuse mudelile ja mis möödapääsmatult viib välja küsimuseni: millistest vaimsetest, pühakirjalistest või teoloogilistest kriteeriumidest lähtuvalt kavatsevad erinevad kristalsed taastada selle Ainsa ja Püha Kristuse Kiriku?

Olemusliku probleemiga, millesse läänemaailmal on raske kerglaselt suhtuda, sest see võib – ka tahtmatult - välja viia oma tegevuspiirkondade laiendamiseni ja toob vältimatult kaasa proselütismi. Sellest on võimalik välja tulla ainult kahe eklesioloogia lähendamisega ja eelkõige vastastiku üksteiselt andeks palumisega lähtudes sellest karmist tõest, et evangeeliumi käsud ei kehti ainult üksikisikutele, vaid veelgi enam on need kohustuslikud kollektiividele.

Sellest antud olukorra jaoks valitud näitest ilmneb veelkord, et õigeusu maailma ja läänekiriku kristlaste vahelised vastuolud ei ole üksnes teoreetilised ja abstraktsed. Ma ütleksin isegi, et meie päevil ei ole need mitte niivõrd teoloogilised eripärad iseenesest, mis esmalt kõlama jäävad, vaid just nende tagajärjed elule ja tegevusele. Esmatähtis on aga see, et suudaksime täielikult teostada oma elu Kristuses. Elu, millest annab tunnistust lihaks saanud Sõna ja mida annab edasi Tema surm ja ülestõusmine.

Euroopa kõigi rahvaste ühinemise eeltingimuseks on seega ilmingimata vaja nõuda kogu Kiriku ühtsuse taastamist. 1054 aasta kirikulõhe ei

jaganud mitte ainult Kirikut, see jagas ka Euroopa. Nii kujunesid üksteisest lahus välja kaks kiriklikku, kultuurilist ja teoloogilist tervikut, mis lõpuks risticõdadest sõdadest tingitud sõjalise kokkukõrke tõttu meelestusid üksteise vastu. Olivier Clement kirjutab: "Nii puhusid Vaimu ägedad tuuled Kirikute perifeerias, mõnikord vastu tahtmist, tohutuse loova elu, õigluse, osaduse ja ilu nõudmises

Sellest tuleneva õpetuse kohaselt kõik see, mis ei kirgastu, ei transfigureeru moondub ühel või teisel ajaloo hetkel ilmtingimata. Kui Euroopa jaoks on olemas kristlik lahendus, üpriski reaalne sealjuures, siis on selleks Rist ja mitte risticõda. Kogu Kiriku ajalugu annab tunnistust sellest, et kristlus on pidevas pinges Lihakssaamise ja Ülestõusmise "juba" ja Jumalariigi "mitte veel" vahel.

Kui isa Aleksander Men kuulutab, et kristlus alles algab, saadab ta meid joonelt Püha Vaimu juurde, kes kogub ühte, kes hoiab Tões elusolendeid ja asju, ühiskondi ja kultuure, ühesõnaga kõike seda, mis on Jumala loodu seast ja loodu seas. Tõde ei ole kunagi mehhaaniline. See on alati antud, alati vastu võetud, ikka ja uuesti!... See eeldab nii ühelt kui teiselt poolelt tõelisi kahtluse alla seadmisi, tervete kogukondade ja mõnikord ka üksikisiku pöördumist. See kõik saab võimalikuks ainult läbi kestva ja raske vaevanägemise, läbi suremise ühele teatavale minevikule, et Kristus saaks kasvada samal ajal kui meie kahaneme nagu tegi Ristija Johannes oma Issanda ligiolekus.

Meie - nii ida kui lääne kristlaste jaoks - on see Euroopa ühteage nii õnn kui väljakutse. Seesama Euroopa, mille me omavaheliste lõhedega oleme tükkideks lõiganud andes väikestele asjadele peaaegu maagilise tähenduse ning olles võimetud mõtlema teiste peale.

Just seesama Euroopa on meie õnn. See Euroopa, mis kutsub meid elama osaduses Jumalaga, tema Tõe pühitsuses olles kaasatud Kristuse Ihu täiuslikkusesse. Kes ootab meilt, et näitaksime talle, kuidas jõuda Pühima Kolmainsuse eeskujul põhineva nägemuseni inimesest. Samuti tuleb meil veel kokku leppida lähtepunkti osas, sest meie seisukohad ei erine mitte ainult selle maailma asjades, vaid ka Kristuse enese suhtes.

Euroopa on endiselt meie õnn, sest lõppkokkuvõttes kutsub ta meid üles ilmutama Jumalat seal, kuhu Tema meid on pannud. See tähendab kaasaegse maailma südames. Esimeste kristlaste eeskujul, kes andsid - distantse ja poolehoiduga - tunnistust rooma-aegsest maailmast, mis ometi

oli orjapidamise ja gladiaatorimängude maailm. Just täpselt selles paigas, kus ajalugu nende jaoks kulges - nähtava ja nähtamatu piiril ning kuni nähtamatu kõige sügavama sügavuseni.

Aga mida siis välja puhastada? Mida alal hoida? Kristlikud ühiskonnad on ikka pannud rõhku jumalikule inimliku arvelt. Uusaeg omakorda on olnud kantud inimliku mässust jumaliku vastu. Tänapäeval peab Jumala täielik ilmutus inimesetele - Kristus - olema vastavuses inimese ilmutusega Jumalale Pühas Vaimus. "Ajalugu", kirjutas Sergei Bulgakov, "ei ole tühi koridor, mis tuleb läbida võimalikult kiiresti, et sellest maailmast pääseda; see saab alguse Kristuse tööst tema lihakssaamises, see on... aktiivne ettevalmistus Kristuse teiseks tulemiseks ehk teisisõnu Jumala viimseks kohtupäevaks, millest räägib Matteuse evangeeliumi tuntud kirjakoht (Mt 25:31-46). Just see viimane tänane päev "juba" ja "mitte veel" vahel annab "Euroopa kristlikule pärandile" kogu tema mõtte.

Kahtlemata võib Euroopa majandus-poliitilist ühiskonda rajades hakkama saada ilma selle pärandita, aga kas oskab ta seda välja jättes vältida ohtu, et majandus muutub ühiskonna vajaduste suhtes autonoomseks; kas ei anna Euroopa, oma ülimalt kahjuks, järele kiusatusele toimida ilma inimeseta tehes maatas omaenese rahvad? Kas suudaks Euroopa, ilma selle pärandita, lõppkokkuvõttes rajada vaimset ühiskonda, milles rahvuslik ja üleüldine enam ei vastandu; milles diplomaatia peaesmärgiks on rahu, töö, loovus, filantroopia ja solidaarsus ning mitte välistamine?

Euroopa vajab tunnistust kristlikust usust, isegi kui tema sooviks on seda ignoreerida. Euroopa vajab askeesi jõudu, mida see usk annab, et mitte muutuda juriidiliste konventsioonide tavaliseks pealiskaudseks ühikuks, mis on allutatud enamjaolt anonüümsele riigibürokraatiale.

Muuseas, samal ajal kui meie räägime Euroopa ühendamisest püsib lahusoleku patt endiselt kristlike kogukondade seas. Ühtede jaoks paradoks, teiste jaoks skandaal!

Ühinenud Euroopa tulevik on seotud kristluse tulevikuga; kristluse, millel on moraalne kohustus ühineda. Kristlaste vaheline osadus ei ole sugugi ilmvõimatu. "See saab võimalikuks", kirjutab metropoliit Georgius Khodre, ainult juhul, kui kristlaste käitumises on "tõeline pöördumine, mis kihutab minema igasuguse konfessionaalse kõrkuse,

igasuguse nii kultuurilise kui arenguloolise üleolekutunde. See alandlikkus nõuab, et me teise läbi saaksime kristlikult täiuslikumaks. Kristlik kogukond, mida on puhastanud Vaimu tuli, mis on püha Jumalale ja vaene Jumala eest, võib ette astuda evangeelses õrnuses, saades ja andes ühesuguse lihtsusega. Ta peab võtma selle väljakutse vastu kui vennaliku vigadeparanduse ja lahti ütleva, isegi läbi uskmatuse, eksimustest, millest kristlik ajalugu pole osanud või tahtnud lahti öelda.”

Seega teeniv ja vaene Kirik, üleni läbipõimunud sellest Valgusest, mida üksnes Kristuse evangeeliumi tasuta andmine ja teise heaks loobumine saavad maailmale valgustada, seletada ja õigustada. Alates praegusest hetkest on kogu universum surnuist tõusnud Kristuses salajasel kombel teiseks muudetud, kirgastatud ja põleva põõsa tuli toimib läbi ajaloo avauste.

Ja kuna, nagu ütleb Ignaatius Antiookiast, “igas inimeses on elav vesi, mis kohiseb: tule Isa juurde”, on meie kindel veendumus ja lootus meie pühakute ja märtrite palve ning kannatlik meel, sest nemad loobusid kohtu mõistmisest uskudes Jumala plaani. Pühadus on kui igas inimsaatuses süvitsi minemise liturgia ja ikoon; martüürium kui ajaloo avamine surnuist ülestõusmisele ja jumalariigi eelmaitse.

Valvaja ja prohvet! Kristlus Euroopas alles algab!

+ STEFANUS

Tallinna ja kogu Eesti metropoliit.